

Maja Wojciechowska
Uniwersytet Gdański
maja.wojciechowska@gmail.com

Kolekcja europejska i zbiory polskie w Bibliotece Kongresu w Waszyngtonie

Słowa kluczowe: Biblioteka Kongresu, kolekcja europejska, polonica, zarządzanie zbiorami, polityka gromadzenia

Abstrakt: Biblioteka Kongresu (Library of Congress) to jedna z największych bibliotek na świecie. Posiada ponad 170 mln jednostek zbiorów napisanych w 470 językach. Duża ich część związana jest z państwami europejskimi, w tym z Polską. W artykule zaprezentowano strukturę kolekcji europejskiej. Wskazano na główne kategorie gromadzonych zbiorów, czynniki aktywizujące ich pozyskiwanie oraz przykłady cymeliów – starodruków, rękopisów, druków nowych, ale również map, nut i atlasów. Przedstawione informacje zostały pozyskane z dokumentów wewnętrznych Biblioteki, przewodników drukowanych, stron internetowych oraz w wyniku studiów i rozmów prowadzonych z pracownikami sekcji polskiej w ramach stażu naukowego.

Keywords: Library of Congress, European collection, Polonica, collection management, collection policy

Abstract: The Library of Congress is one of the largest libraries in the world. It has over 170 million units of collections written in 470 languages. A large part of them are related to European countries, including Poland. The article presents the structure of the European collection. The main categories of collected collections, factors activating their acquisition and examples of cimelia - old prints, manuscripts, new prints, but also maps, sheet music and atlases were indicated. The information presented was obtained from internal documents of the Library, printed guides, websites and as a result of studies and conversations conducted with employees of the Polish section as a part of a research internship project.

Biblioteka Kongresu (*Library of Congress*, LOC) powstała w 1800 r. w Waszyngtonie jako księgozbiór służący politykom oraz pracownikom Kongresu Stanów Zjednoczonych. Zbiory opublikowane w Europie lub odnoszące się tematycznie do tego obszaru zaczęto gromadzić w Bibliotece wraz z nabyciem osobistego księgozbioru Thomasa Jeffersona – trzeciego prezydenta USA, który poza działalnością polityczną przykładał dużą wagę do rozwoju naukowego i kulturalnego, tworząc prywatną bibliotekę, ale również wspierając działania na rzecz społeczeństwa – na przykład zakładając w 1819 r. stanowy Uniwersytet Wirginii, funkcjonujący do dnia dzisiejszego. Biblioteka Jeffersona stanowiła modelowy przykład uniwersalnego księgozbioru naukowego, ponieważ zawierała reprezentatywne dzieła kultury (w tym kultury europejskiej) z wielu dziedzin. Wskutek starań bibliotekarzy

zbiory europejskie Biblioteki Kongresu znacznie się rozrosły pod względem wielkości i jakości do tego stopnia, że obecnie reprezentują wszystkie dyscypliny naukowe i mogą skutecznie zaspokajać potrzeby nie tylko Kongresu, ale również naukowców z różnych obszarów. Zbiory europejskie Biblioteki uważane są dziś za jedne z najlepszych na świecie, dlatego warto przybliżyć pokrótce dane ilustrujące ich strukturę i zawartość. Informacje na temat zasobów biblioteki prezentowane w artykule zostały podane na podstawie materiałów udostępnionych przez Bibliotekę Kongresu, rozmów przeprowadzonych z pracownikami z sekcji europejskiej oraz tłumaczenia publikacji *European Collections: an illustrated guide* [2]. Artykuł stanowi kontynuację tekstu pt. *Zbiory europejskie z obszaru nauk humanistycznych, społecznych oraz sztuki w Bibliotece Kongresu* [9].

W Bibliotece Kongresu za szczególnie wartościowe uznawane są sekcje historii, literatury i nauk społecznych. Najbardziej rozbudowane są zbiory francuskie, niemieckie i rosyjskie, szacowane na 3,5 mln woluminów, choć swoją bogatą reprezentację mają także zbiory polskie. Materiały europejskie znajdują się w zbiorach ogólnych oraz w kolekcjach specjalistycznych, takich jak Wydział Geografii i Map, Dział Filmów, Nadawców i Nagrań Dźwiękowych, Dział Muzyki, Wydział Prawa Europejskiego oraz Dział Rzadkich Książek i Zbiorów Specjalnych [5]. Wśród sekcji poświęconych zbiorom z obszaru Europy można wymienić:

- Kolekcję albańską
- Kolekcję belgijską
- Kolekcję brytyjską i irlandzką
- Kolekcję bułgarską
- Kolekcję czeską i słowacką
- Kolekcję duńską
- Kolekcję holenderską
- Kolekcję estońską
- Kolekcję fińską
- Kolekcję francuską
- Kolekcję niemiecką
- Kolekcję węgierską
- Kolekcję islandzką i Wysp Owczych
- Kolekcję włoską
- Kolekcję łotewską
- Kolekcję litewską
- Kolekcję luksemburską
- Kolekcję maltańską
- Współczesną kolekcję grecką
- Kolekcję mołdawską
- Kolekcję norweską
- Kolekcję polską
- Kolekcję rumuńską
- Kolekcję rosyjską

- Kolekcję południowosłowiańską
- Kolekcję hiszpańską i portugalską
- Kolekcję szwedzką
- Kolekcję szwajcarską
- Kolekcję ukraińską
- Kolekcję klasyczną
- Kolekcję hebrajską

W 1814 r., po utracie Biblioteki przez Kongres Stanów Zjednoczonych, kiedy brytyjscy żołnierze zdobyli Waszyngton i spalili Kapitol, były prezydent Thomas Jefferson proponował, że zastąpi utracone książki, sprzedając Kongresowi własną bibliotekę, która była uważana za najbogatszą prywatną kolekcję w Ameryce. Jefferson kupił sporą część swoich książek od sprzedawców w kilku europejskich miastach w okresie od 1784 do 1789 r., kiedy jeszcze jako ambasador we Francji pomagał Benjaminowi Franklinowi i Johnowi Adamsovi w zawarciu układów handlowych i konsularnych z państwami Europy. Jefferson wierzył, że zaangażowanie Kongresu w sprawy międzynarodowe będzie wymagało wiedzy na temat Starego Kontynentu, którą można zdobyć dzięki studiowaniu jego kolekcji. Nie było to jednomyślne podejście – pojawiały się głosy, że niemoralne treści zawarte w księgozbiorze, a zwłaszcza traktaty francuskich filozofów, które były zarzewiem rewolucji francuskiej i wpłynęły na losy całej Europy, nie powinny znaleźć miejsca w Bibliotece Kongresu. Podnieszono więc kwestie moralne, ale także polityczne oraz fakt, że wiele dzieł zostało napisanych w obcych językach, wymagających odrębnych studiów. Mimo to udało się przeforsować stanowisko Jeffersona, które do dnia dzisiejszego uwzględniane jest w polityce gromadzenia zbiorów [2, s. 5]. Warto odnotować, że w księgozbiorze Jeffersona znalazły się także trzy polonika, m.in. angielska wersja Konstytucji 3 maja.

Różnorodne materiały – książki, czasopisma, mapy, druki, rękopisy, nuty, filmy i inne materiały biblioteczne – pochodzące z Europy są zaraz po zbiorach amerykańskich najobszerniejszą i najważniejszą kolekcją Biblioteki. Wydaje się nawet, że w niektórych dziedzinach przeważają wśród zbiorów, choć Biblioteka nie posiada wyodrębnionej w sensie formalnym kolekcji europejskiej, a jedynie kolekcje poszczególnych krajów bądź regionów, które zostały wymienione już wcześniej.

Biblioteka Kongresu w 2019 r. dysponowała około 170 mln woluminami książek w ponad 470 językach. Jedna trzecia tych zbiorów to wydawnictwa amerykańskie. Z pozostałych dwóch trzecich zbiory europejskie stanowią zdecydowaną większość, zaś książki i dokumenty związane z Polską należą do jednych z największych na świecie. Europeana stanowią ważną reprezentację w wielu obszarach – np. około 5% rzadkich książek LOC pochodzi właśnie z Europy (zob. np. *Magna charta cum statutis angliae* – il. 1 – miniaturowy rękopis z XIV w. stanowiący źródło angielskiego prawa zwyczajowego, dostępny w Bibliotece Prawniczej, w Gabinetcie Rzadkich Książek). Najcenniejszy księgozbiór Biblioteki – inkunabuły drukowane ruchomą czcionką przed 1501 r. – jest niemal wyłącznie europejski. Ten zbiór prawie 5700 książek to największa grupa inkunabułów na półkuli zachodniej. Także w innych kolekcjach zbiory europejskie mają wysoki udział. Tak jest w przypadku Działu

Geografii i Map (*Geography and Map Division*), gdzie 25–30% wszystkich map to mapy europejskie (zob. przykład holenderskiej kartografii z początku XVII w. – il. 2). Warto również nadmienić, że publikacje pochodzące z krajów europejskich stanowią około 96% materiałów pozyskanych w ramach specjalnego projektu Biblioteki, zainaugurowanego w 1905 r., którego celem jest kopiowanie zagranicznych manuskryptów [2, s. 6].

II. 1. Miniaturowy rękopis z XIV stulecia z kolekcji europejskiej przechowywany w Gabinetie Rzadkich Książek

Źródło: Library of Congress. *European Collections: an illustrated guide*. Washington, 1995, s. 11.

II. 2. *Atlas sive comographicae meditationes de fabrica mundi et fabricati figura* z 1619 r.

Źródło: Library of Congress. *European Collections: an illustrated guide*. Washington, 1995, s. 62.

Pozyskiwanie europejskich książek i innych materiałów ma w Bibliotece Kongresu długą tradycję. Początkowo były to znaczące lecz indywidualne zakupy oraz darowizny. Po przejściu kolekcji Jeffersona uzyskano wiele cennych kolekcji:

- w 1866 r. depozyt Jamesa Smithsona, brytyjskiego chemika, fundatora Smithsonian Institution – jednego z największych na świecie kompleksów muzeów, placówek badawczych i edukacyjnych, zlokalizowanych przede wszystkim w Waszyngtonie;
- w 1867 r. Bibliotekę Petera Force’a – amerykańskiego polityka, a zarazem redaktora gazety, drukarza, archiwisty i historyka;
- w 1904 r. zakup 1500 wysoce wyspecjalizowanych książek z kolekcji słowackiego językoznawcy Martina Hattala;
- w 1906 r. zakup liczącej 80 tys. tomów wielojęzycznej biblioteki słynnego syberyjskiego kolekcjonera książek Gennadii Yudina;
- w 1910 r. depozyt kolekcji Johna Boyda Thachera zawierający 904 cenne inkunabuły (w późniejszych latach zamieniony na dar), uzyskany po śmierci tego amerykańskiego przedsiębiorcy, polityka, historyka oraz pisarza – autora niezwykle cennej monografii o Krzysztofie Kolumbie;
- w 1930 r. w drodze zakupu kolekcję Otto Vollbehra – niemieckiego przemysłowca i kolekcjonera książek. Jego zbiór zawierał inkunabuły wyprodukowane w 635 różnych drukarniach, w tym cenny egzemplarz Biblii Gutenberga oraz bogaty wybór książek w językach narodowych. Nabycie to czterokrotnie zwiększyło liczbę XV-wiecznych książek znajdujących się w posiadaniu Biblioteki Kongresu i uczyniło z niej wiodące centrum badań nad wczesnym drukiem [4].

Kolekcja Petera Force’a zapoczątkowała gromadzenie inkunabułów przez Bibliotekę Kongresu, zaś księgozbiór Gennadii Yudina posłużył do stworzenia rdzenia kolekcji rosyjskiej. Z kolei zakup książek Martina Hattala zapewnił Bibliotece Kongresu pierwszy zestaw publikacji z zakresu filologii słowiańskiej.

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat systematycznie pozyskiwano europejskie materiały. W większości krajów europejskich Biblioteka Kongresu regularnie zamawia dostawy aktualnie publikowanych książek. Czyni to poprzez coroczne, odnawialne zamówienia składane u różnych dostawców – czasami są to biblioteki narodowe, a czasami prywatne agencje. Daje to efekt w postaci stałego wzrostu liczby pozycji o tematyce europejskiej w zbiorach Biblioteki. Coroczne zakupy z Niemiec, Austrii i Szwajcarii to około 30 tys. woluminów; z Francji – 7 tys.; z Węgier to o około 2 tys. tomów; zaś nabytki z Czech i Słowacji wynoszą około 1,5 tys. pozycji rocznie [2, s. 6–7]. Liczby te sprawiają, że zbiory Biblioteki Kongresu z poszczególnych państw europejskich są większe niż podobne zbiory gdziekolwiek indziej na świecie, z wyjątkiem oczywiście samych krajów Europy.

Kolekcje z obszaru Europy Zachodniej i Europy Wschodniej są równie dobrze reprezentowane w zbiorach Biblioteki Kongresu. Obiekty pochodzące z Anglii i Irlandii stanowią drugą najliczniejszą kolekcję Biblioteki. Szczególnie bogate są także zbiory niemieckie, obejmujące około 2,25 miliona woluminów. Francuskie pozycje są również liczne – szacuje się je na ponad milion woluminów. Niewiele mniej wydań to pozycje w języku rosyjskim – jest

to ok. 700 tys. woluminów. Drugie tyle pozycji stanowią tomy w innych językach byłego Związku Radzieckiego oraz w językach zachodnich o Rosji. Kolekcja włoska liczy około 500 tys. woluminów [2, s. 7]. Zbiory hiszpańskie są mniej więcej tej samej wielkości. Polskę aktualnie reprezentuje około 150 tys. woluminów; jeśli by jednak wliczyć także pozycje w innych językach dotyczące naszego kraju to kolekcja ta obejmowałaby 200 tys. woluminów. Bogata jest również kolekcja map związanych z Polską, która przekracza 3 tys. obiektów (są to m.in. mapy drogowe, mapy śródlądowych dróg wodnych, złóż minerałów, zabytków, pól bitewnych, grup etnicznych i językowych, lasów, opadów atmosferycznych i inne). Zaskakująco obszerne są zbiory niektórych mniejszych krajów europejskich. Zbiory holenderskie i flamandzkie obejmują około 180 tys. pozycji; kolekcja węgierska liczy ok. 130 tys. pozycji; a zbiory czeskie i słowackie szacuje się na ponad 100 tys. woluminów [2, s. 7].

Wydaje się, że zbiory europejskie w Bibliotece Kongresu są dobrze zbilansowane i reprezentatywne dla wszystkich regionów. Ponadto Biblioteka kładzie nacisk na to aby gromadzić jak najwięcej materiałów europejskich w jakiś sposób związanych ze Stanami Zjednoczonymi. Tym sposobem stała się największym na świecie repozytorium publikacji i dokumentów amerykańsko-europejskich, zwłaszcza dotyczących pewnych okresów historycznych i obszarów (np. okres europejskich podbojów Nowego Świata, zapisy genealogiczne oraz materiały opisujące doświadczenia amerykańskich artystów i postaci literackich w Europie).

Ponadto Biblioteka przez wiele dziesięcioleci gromadziła książki i czasopisma niedostępne dla badaczy z rejonu Europy Środkowo-Wschodniej. W przypadku Polski był to okres PRL. *Lbri prohibiti* w Bibliotece Kongresu to m.in. literatura emigracyjna, ale cenne są także dzieła zachodnich autorów na temat Europy Środkowej i Wschodniej z okresu komunizmu. Co ciekawe europejskie zbiory Biblioteki Kongresu są w tym obszarze niekiedy bardziej kompletne niż zbiory niektórych europejskich bibliotek, np. rumuńskich, czeskich, ale również rosyjskich. Szczególnie cenne jest *Polskie Archiwum Wojskowe*, zbiór 92 rolek mikrofilmów z Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie, obejmujące listy, memoranda i dokumenty Gabinetu Ministrów, Ministra Obrony, Sztabu Generalnego i innych wysokich organów wojskowych; większość dokumentów dotyczy okresu wczesnej zimnej wojny (1945-55), ale niektóre zapisy sięgają lat sześćdziesiątych XX w.

Analiza kultury piśmienniczej pokazuje, że zasięg literatury europejskiej w praktyce przekracza granice kontynentu, ponieważ europejskie języki narodowe są obecne również w innych regionach geograficznych. I tak obszary francuskojęzyczne obejmują nie tylko Francję i części Belgii, Luksemburga oraz Szwajcarii, ale także kraje, regiony lub grupy społeczne w Afryce, Ameryce Północnej, Azji i na Bliskim Wschodzie. Portugalski jest oficjalnym językiem kilku krajów afrykańskich i Brazylii, a hiszpański dominuje w większości pozostałych części Ameryki Południowej i Środkowej. Rosyjski jest nadal powszechnie używany na rozległych terytoriach Azji poza Federacją Rosyjską. O języku angielskim, traktowanym jako współczesna łacina nie trzeba chyba wspominać.

Zbiory Biblioteki Kongresu charakteryzują się różnorodnością nie tylko językową oraz proveniencyjną. Odnotować należy także bogactwo form gromadzonych dokumentów. Poza tradycyjnymi kodeksami Biblioteka gromadzi bowiem pochodzące z Europy rękopisy,

mapy, cenną korespondencję, ale także rysunki, druki muzyczne (często drogocenne dzieła europejskich kompozytorów), filmy, fotografie, a nawet instrumenty muzyczne. Materiały z terenu Europy, w tym obiekty polskie, mogą znaleźć się zarówno w zbiorach ogólnych Biblioteki, kolekcjach tematycznych (narodowych), jak i w zbiorach specjalnych. Tematyka tych obiektów koncentruje się wokół nauk humanistycznych i społecznych, sztuki oraz nauki i techniki, choć jak ocenia Michael Haltzel, który kierował działem europejskim, najbardziej bogate są kolekcje z nauk humanistycznych i społecznych, ze szczególnym naciskiem na prace językoznawcze, z obszaru literatury, historii, geografii, nauk politycznych, prawa, sztuki i ekonomii. Materiały wzorcowe we wszystkich tych dziedzinach, a zwłaszcza w naukach społecznych i humanistycznych, są reprezentowane w możliwie najbardziej kompleksowy sposób [2]. Bibliotekarze pozyskujący materiały starają się bowiem uwzględnić szeroką gamę tematów z wszystkich okresów historycznych, w związku z czym Biblioteka może pochwalić się najlepszymi zasobami w Stanach Zjednoczonych do studiowania spraw europejskich w ujęciu społecznym, humanistycznym i prawnym.

Jak już wcześniej wspomniano, Biblioteka Kongresu gromadzi m.in. zbiory muzyczne, w tym instrumenty, oryginalne partytury, rękopisy, libretta oraz nagrania, z których większość ma europejskie pochodzenie lub też powstało w wyniku inspiracji kulturą europejską. Z obszaru sztuki warto wspomnieć również o katalogach sztuki i architektury z różnych stuleci, ale także o licznych książkach ilustrowanych przez wybitnych artystów. Warte uwagi są ponadto bogate zbiory filmów z kilku krajów europejskich, jak choćby kolekcja niemieckich filmów archiwalnych, w tym kilka tysięcy filmów fabularnych, kronik filmowych oraz filmów krótkometrażowych zrealizowanych przez wojska alianckie podczas II wojny światowej. Znaczna część tych filmów dotyczy Polski i prezentuje zapis stosunków polsko-niemieckich w okresie III Rzeszy.

Ponieważ Europa od wieków odgrywa wiodącą rolę w wielu dziedzinach nauki Biblioteka Kongresu gromadzi również zasoby literatury naukowej i technicznej z tego obszaru. Do najciekawszych cymeliów należy m.in. pierwsze pełne wydanie dzieł Archimidesa, oryginalny egzemplarz *Novum organum* Francisca Bacona, czy kompletny dwudziestoosiemiotomowy zbiór *Encyklopedii* Diderota. Uwagę zwraca również angielska *Magna Charta* i francuski *Grand Coutumier de Normandie*, a także *Sachsenspiegel* i *Russkaia Pravda* – najstarsze kodeksy prawne Niemiec i Europy Wschodniej, rzadkie wydania wielu pisarzy europejskich, w tym Herodota, Augustyna, Kartezjusza, Kanta, Keatsa, Goethego. Jak piszą bibliotekarze, szczególną dumą Biblioteki Kongresu jest wspomniały zbiór map, który obejmuje ponad milion egzemplarzy materiałów kartograficznych związanych z Europą. Jest to m.in.: pierwsze wydanie *Gēographikē* z 1474 r. Ptolemeusza, pierwsze wydanie *Atlasu* Mercatora z 1595 r., ale też mapy Europy z początku XX w., które odegrały rolę na konferencjach pokojowych kończących I wojnę światową [2, s. 11–12].

Poza obiektami zabytkowymi Biblioteka pozyskuje bogaty zestaw współczesnych czasopism naukowych i technicznych oraz normy techniczne z Francji, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Rosji i innych krajów. Bogaty jest też zbiór czasopism wydawanych w Polsce, zwłaszcza historycznych, np. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* (PAN, Instytut Archeologii i Etnologii, 1953–obecnie); *Acta Poloniae Historica* (Polska Akademia Nauk, Instytut

Historyczny, 1961–obecnie); *Ochrona Zabytków* (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ośrodek Dokumentacji Zabytków, 1948–obecnie); *Zeszyty Historyczne* (Instytut Literacki w Paryżu, 1962–2010). Gromadzone są także polskie czasopisma literaturoznawcze, jak *Pamiętnik Literacki* (założony w 1902 r. przez Towarzystwo Literackie); *Biuletyn Polonistyczny* (1958–obecnie); *Twórczość* (1945–obecnie) oraz seria *Z Dziejów Form Artystycznych w Literaturze Polskiej* (1963–obecnie). W kolekcji znajdują się również publikacje emigracyjne – paryskie *Zeszyty Literackie* oraz kwartalnik *Oficina Poetów*, wydawany w Londynie.

Szczególnie ważna jest także kolekcja nazwana *European Americana and American Europeana*, która ma olbrzymie znaczenie kulturowe, ponieważ dokumentuje związki Europy z Ameryką. Można znaleźć w niej *Columbus Codex* (księgę przywilejów) z 1502 r. oraz *Cosmographiae introductio* Martina Waldseemüllera z 1507 r., w których po raz pierwszy pojawiło się w druku słowo „Ameryka”. Opiekunowie kolekcji wyraźnie wskazują na powiązania pojawiające się w zbiorach, łączące Stary i Nowy Świat. Są więc mapy pierwszych europejskich odkrywców i opisy pierwszych europejskich osadników, którzy zmagali się z różnymi przeciwnościami losu. Dobrze udokumentowany jest także okres Rewolucji Amerykańskiej i wojny o niepodległość, m.in. w pismach hrabiego de Rochambeau, listach doradców wojennych, tj. Lafayette, von Steuben, Kościuszko i Pułaski, do amerykańskich ojców założycieli, takich jak Waszyngton, Jefferson, Madison i Hancock [2, s. 67–77].

Biblioteka Kongresu posiada ponadto wiele opublikowanych prac, jak i unikalnych rękopisów ilustrujących ruchy na rzecz niepodległości Polski, Czechosłowacji i innych krajów, którym Stany Zjednoczone pomogły.

Obecnie tysiące Amerykanów korzysta także z imponujących zasobów genealogicznych Biblioteki, aby prześledzić swoje rodzinne korzenie w Europie. Zbiory Biblioteki dostarczają również interesującego materiału pokazującego poglądy emigrantów europejskich.

Aktualnie Biblioteka Kongresu prowadzi Czytelnię Europejską, która jest głównym publicznym punktem dostępu dla czytelników i badaczy pragnących korzystać z ogromnych europejskich zbiorów Biblioteki Kongresu, w tym z rosyjskojęzycznych obszarów Azji. W czytelni pracują bibliotekarze dziedzinowi i specjaliści terenowi z Wydziału Europejskiego, którzy służą pomocą i współpracują z innymi jednostkami Biblioteki Kongresu w tworzeniu zbiorów odpowiadających różnym potrzebom badawczym. Badacze zainteresowani Hiszpanią i Portugalią powinni skontaktować się z Czytelnią Hiszpańską; osoby zainteresowane Zjednoczonym Królestwem i Irlandią powinny skorzystać z Czytelni Głównej, natomiast zbiory z obszaru europejskiej części Turcji zostały ulokowane w czytelni afrykańskiej i bliskowschodniej, wraz z pozostałymi publikacjami z tego kraju [3].

W Bibliotece Kongresu można znaleźć wiele cennych poloników (zob. np. il. 3, przedstawiająca Księcia Poniatowskiego, przechowywana w Dziale Rzadkich Książek i Kolekcji Specjalnych). Wśród nich można znaleźć m.in. rękopisy utrwalające dobre stosunki pomiędzy Polską a USA. Przykładem jest opracowanie z 1926 r. przygotowane z okazji 150. rocznicy Deklaracji Niepodległości – tzw. *Polska Deklaracja o Podziwieniu i Przyjaźni dla Stanów Zjednoczonych* (zob. il. 4). Jest to zbiór 111 tomów rękopisów opracowanych w Polsce, przekazanych prezydentowi Calvinowi Coolidge w Białym Domu. Bogato ilustrowane

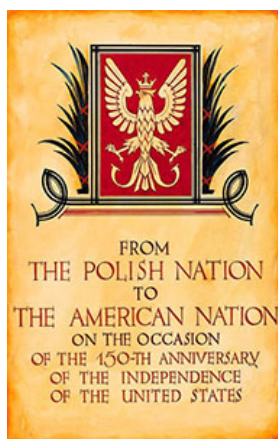
oryginalnymi pracami wybitnych polskich grafików tomy zawierają pozdrowienia i podpisy 5,5 mln Polaków – przedstawicieli władz państwowych, wojewódzkich i samorządowych oraz reprezentantów instytucji religijnych, społecznych, biznesowych, akademickich i wojskowych, ale także wpisy studentów i uczniów dziękujących za wsparcie okazane Polsce przez USA po I wojnie światowej [6].

II. 3. *L'Armée du duché de Varsovie*, Paryż, 1913 r.

Źródło: Library of Congress. *European Collections: an illustrated guide*. Washington, 1995, s. 7.

II. 4. Karta tytułowa *Polish Declarations of Admiration and Friendship for the United States*, t. 1

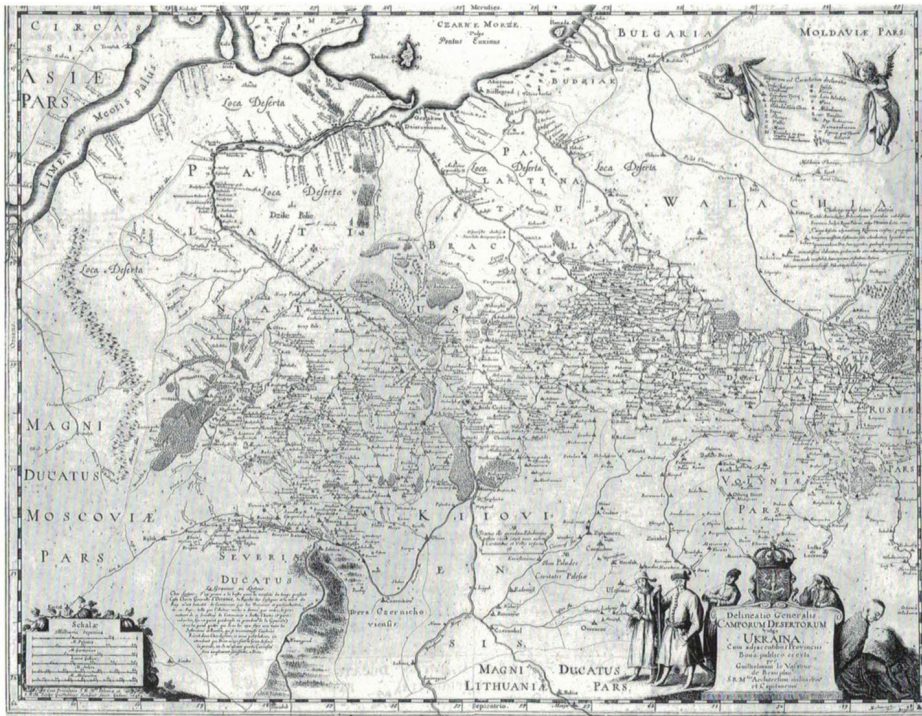

Źródło: <https://www.loc.gov/rr/european/egwinv/index.html>.

Jednakże kolekcja polska początkowo nie była zbyt rozbudowana. Kongres ignorował kraje Europy Wschodniej przez cały XIX w. W 1901 r. polonika liczyły zaledwie 97 woluminów [7]. Liczba ta zmieniła się w 1907 r. po zakupieniu kolekcji Giennadija Judina, wówczas zbiory te wzrosły trzykrotnie [8]. Kolekcja polska istotnie rozbudowana została jednak dopiero po II wojnie światowej, kiedy to za priorytet uznano sprowadzenie literatury rosyjskiej oraz wschodnioeuropejskiej.

Biblioteka Kongresu posiada obecnie wiele cymeliów o polskim pochodzeniu – w zbiorach muzycznych znajdują się rękopisy nut Fryderyka Chopina oraz Ignacego Jana Paderewskiego, bogate są także zbiory map (np. pierwsza odrębnie opublikowana mapa, w której tytule użyto określenia „Ukraina” – znakomity przykład sztuki grawerowania Willema Hondiusa z Gdańska – il. 5).

Il. 5. *Delineatio generalis Camporum Desertorum vulgo Ukraina: cum adjacentibus provinciis* z 1648 r.

Źródło: Library of Congress. *European Collections: an illustrated guide*. Washington, 1995, s. 65.

Zbiory polskie w Bibliotece Kongresu uznawane są za jedną z największych kolekcji poloników na świecie [1]. Ich roczny przyrost szacowany jest na ok. 3 tys. egzemplarzy. Znajdują się tu m.in. pozycje z obszaru historii, literatury pięknej, sztuki, architektury, nauk fizycznych, biografie i bibliografie. Biblioteka nie prowadzi zakupów z zakresu medycyny klinicznej i rolnictwa oraz podręczników i prac dotyczących zjawisk naukowych, które nie dotyczą wyłącznie Polski. Jedną czwartą nabytków stanowią zbiory dotyczące

historii. Jak możemy przeczytać na stronie LOC: reprezentowane są wszystkie epoki i szkoły myśli historycznej, w tym dzieła takich ikon, jak Jan Długosz, Adam Naruszewicz, Joachim Lelewel. Z okresu od XV do XVII w. Biblioteka Kongresu posiada 270 tytułów poloników, gdzie 121 z tych prac nie zostało znalezionych w żadnym innym amerykańskim repozytorium [7]. Dział Książki Rzadkiej posiada również bogatą kolekcję poloników z XVIII–XX w. Wiele z tych dzieł jest w licznych kolekcjach specjalnych znajdujących się pod opieką Działu Rzadkich Książek, w tym w kolekcji Jeffersona, Judina, Russian Imperial i Rosenwald [7].

Poza cymeliami w zbiorach ogólnych znajduje się również wiele unikatowych pierwodruków XIX i XX-wiecznych, np. *Scriptores Rerum Polonicarum* (Kraków, 1872–1917); *Genealogia Piastów* Oswalda Balzera (Kraków, 1895) lub jego trzypięciotomowe *Królestwo Polskie 1295–1370* (Lwów, 1919). Ważne są również publikacje teoretycznoliterackie oraz sama literatura piękna, np. zbiory utworów pisarzy romantycznych i pozytywistów – Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Zygmunta Krasińskiego czy Bolesława Prusa. Cenne są także dokumenty stanowiące pokłosie działań dyplomacji polskiej, w tym dokumenty prezydentów USA, sekretarzy stanu, dyplomatów i innych osób związanych osobiście lub zawodowo z Polską. Ponadto interesujące dla historyków mogą okazać się dokumenty powstałe od czasu zaborów aż do końca II wojny światowej i dalsze.

Zbiory dotyczące Polski można również odnaleźć w Dziale Grafiki i Fotografii, gdzie dostępne są polskie materiały graficzne, w tym fotografie wybitnych postaci, krajobrazy miast i wsi polskich, zdjęcia rodzin w tradycyjnych strojach ludowych, ale też fotografie dokumentujące niemiecką okupację podczas II wojny światowej. Z kolei w dziale muzycznym pojawia się wiele rękopisów i pierwszych wydań utworów polskich kompozytorów – Fryderyka Chopina, Ignacego Paderewskiego, Karola Szymanowskiego, Tadeusza Kasserna, Krzysztofa Pendereckiego, Henryka Wieniawskiego, Tadeusza Jareckiego, ale także wielu mniej znanych kompozytorów.

Warto również zwrócić uwagę na zbiory przechowywane w ramach American Folklife Center (AFC), które gromadzi różnego rodzaju materiały związane z badaniami etnicznymi, w tym m.in. badaniami terenowymi prowadzonymi w środowiskach polonijnych w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Godnym uwagi przykładem takich badań terenowych jest Chicago Ethnic Arts Project, zrealizowany w 1977 r. W jego ramach zebrano obszerne dane o ponad 20 grupach etnicznych w rejonie Chicago, skupiając się na muzyce ludowej, tańcu, rzemiośle i wykonawcach. Polskie nawiązania stanowią przedmiot wielu notatek terenowych, 335 nagrań dźwiękowych, 3700 kolorowych klisz i 300 rolek czarno-białego filmu. Przez lata AFC sprowadziło do Biblioteki Kongresu wiele zespołów muzycznych i tanecznych prezentujących kulturę regionalną i narodową, a zdjęcia z ich występów przechowywane są do dnia dzisiejszego w zbiorach Biblioteki [7].

Część zbiorów dotyczących Polski – około 500 tytułów zostało na stałe umieszczonych w Czytelnii Europejskiej. Gwarantuje to szybki dostęp do najważniejszych encyklopedii, słowników, podręczników, bibliografii, tomów poświęconych historii (w tym herbarzy – np. 16-tomowego *Herbarza Polskiego* Adama Bonieckiego) i innych narzędzi badawczych.

Na koniec zauważyć należy, że skala rozwoju kolekcji polskiej jest uwarunkowana polityką gromadzenia przyjętą przez Bibliotekę Kongresu, która jednak pozostaje niezmienna od lat. Nie bez znaczenia są także stosunki między oboma krajami, jak też charakter współpracy bibliotekarzy amerykańskich i polskich, ale przede wszystkim aktywność i operatywność osoby pełniącej funkcję opiekuna kolekcji, która ma znaczący wpływ na jej rozwój. Widać to wyraźnie na przykładzie Janiny Hoskins, która funkcję tę objęła w 1951 r., przyczyniając się do znacznego rozbudowania i zwiększenia znaczenia kolekcji polskiej.

Bibliografia

1. FRĄCKOWIAK Regina. Wybrane przykłady kolekcji dotyczących Polski w zbiorach Biblioteki Kongresu Stanów Zjednoczonych w Waszyngtonie. *Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media*. 2016, nr 2, s. 63–74. ISSN 1505-4195.
2. Library of Congress. *European Collections: an illustrated guide*. Washington: Library of Congress, 1995.
3. Library of Congress. *European Reading Room* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.loc.gov/rr/european/>. Stan z dnia 11.01.2022.
4. Library of Congress. *Otto Vollbehr Collection* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.loc.gov/rr/rarebook/coll/255.html>. Stan z dnia 10.01.2022.
5. Library of Congress. *Overviews of the Collections* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.loc.gov/rr/european/coll/collect.html>. Stan z dnia 11.01.2022.
6. Library of Congress. *Polish Declarations of Admiration and Friendship for the United States* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.loc.gov/rr/european/egwinv/index.html>. Stan z dnia 11.01.2022.
7. Library of Congress. *The Polish Collections at the Library of Congress* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.loc.gov/rr/european/coll/poli.html>. Stan z dnia 12.01.2022.
8. Library of Congress. *The Yudin Collection at the Library of Congress (European Reading Room, Library of Congress)* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <https://www.loc.gov/rr/european/yudin/yudinintro.html>. Stan z dnia 12.01.2022.
9. WOJCIECHOWSKA Maja. Zbiory europejskie z obszaru nauk humanistycznych, społecznych oraz sztuki w Bibliotece Kongresu. *Zarządzanie Biblioteką*. 2021, nr 13, s. 161–174. ISSN 2081-1004.